

Norrbottens Ornitologiska Förening
c/o Andreas Livbom
Stengatan 29
972 52 Luleå

2003-09-21

Länsstyrelsen, Norrbottens län
attn Jan-Olof Westerberg
971 86 Luleå

Remissvar

Förslag till förvaltningsplan för Laponia världsarv, remissutgåva 2003-06-30

Inledning

Norrbottens ornitologiska instämmer i det övergripande syftet med förvaltningsplanen, alltså att den ska vara "ett kraftfullt instrument i arbetet med att långsiktigt vårda, förvalta och bruka världsarvet Laponia på ett sådant sätt att de kvaliteter som en gång gjorde området till ett värdigt världsarv bevaras". Vidare skriver man i kap. 2.1 "Samtidigt som världsarvsutnämningen är hedrande för ett land innebär den också att landet förbundit sig att vårda och förvalta världsarvet på ett sådant sätt att det förblir oförstört för kommande generationer". Ytterligare ett viktigt ställningstagande är det som skrivs i kap. 2.3 "Skyddsområdet kring världsarvet, buffertzonen, ska normalt vara så rikt tilltaget att exploateringar utanför detta område inte ska påverka världsarvets kärna i någon nämnvärd omfattning". Vidare går det att läsa i kap 9.2.4 att "Ett världsarv är ett arv åt hela mänskligheten".

I vårt remissvar tar vi först upp fågelskydd och fågelmonitorering. Därefter behandlas olika hot mot Laponia. De största hoten mot Laponia inom Sverige idag har samband med följande verksamheter.

- ? Rennäring
- ? Turism
- ? Vindkraft
- ? Vattenregleringar
- ? Skogsbruk

Förarbetet till remissvaret har utförts i samarbete med Svenska rovdjursföreningen.

Fågelskydd och fågelmonitorering

I remissen anges att planen ska behandla habitatskydd för fågeldirektivets arter. När planen utarbetas rekommenderar vi att man använder sig av Sveriges ornitologiska föenings handlingsprogram för fågelskydd som togs tidigare i år. Här finns även ett speciellt avsnitt om fågelskydd i fjällen. Det som står i detta handlingsprogram skulle vi i princip ha kunnat skriva i vårt remissvar.

Fågelpopulationer fluktuerar och bestånden av olika arter kan både öka och minska snabbt. Det finns idag ofullständig information om beståndsstorlekar för många av Laponias arter, både överskattningar och underskattningar. I skötselplanen bör ingå ett program för fågelmonitorering, bland annat för att kunna följa beståndens utveckling och snabbt kunna vidta åtgärder. Monitoreringen måste omfatta alla arter, eftersom det finns många exempel på att talrika arter plötsligt börjat minska. En institution med stor erfarenhet av fågelmonitorering är Ekologiska institutionen vid Lunds universitet.

En art som definitivt borde ha funnits med på fågeldirektivets artlista är **myrsnäppa**, en art som har sitt huvudsakliga häckningsområde i världen på nordkalotten.

Rennäring

Renen och rennäringen är båda viktiga i Laponia. Men rennäringen har sedan början av 60-talet förändrats i och med en ökad motorisering med snöskoter, helikopter, motorcyklar och 4-hjulingar. Det har inneburit ett ökat markslitage och skador framförallt i myrområden på vegetation och hydrologi samt störningsrisk för häckande fåglar. Det vore önskvärt att stödja alternativ till motoriserad verksamhet som att samla renar med häst och vallhundar istället.

Det finns idag dålig kunskap om hur den moderna renskötseln påverkar miljön och den biologiska mångfalden, men markslitage och betesskador kan ha betydelse för andra arter, till exempel fjälllämmeln, som är en av motorerna för fjällets ekosystem. Tillgången på fjälllämmel styr häckningsframgången för många fågelarter, exempelvis fjälluggla, fjällabb och fjällvråk. Det är av största vikt att aktuell forskning inom Laponiaområdet ligger till grund för beslut om högsta renantal inom samebyarna.

Det är viktigt att länsstyrelsen i Norrbottens län och Naturvårdsverket har rätten att fatta beslut om hur Laponia skall förvaltas. Rennäringen är en köttjursproducerande näring och det är långt ifrån självklart att det som ligger i rennäringens intresse sammanfaller med det som är bäst för ett långsiktigt bevarande av den biologiska mångfalden i Laponia.

När samebyarna skriver i sin vision i kap 5.3.1 av remissen att "Marker som vi bebott och förvaltat i årtusenden, och som vi genom "urminnes hävd" betraktar som våra." tänker de kanske inte på att fram till alldeles nyligen hade renskötseln begränsad förmåga att överexploatera markerna. Idag besitter rennäringen förmågan att exploatera både skog och fjäll hårt och det sker redan med de stora hjordarna av tamren genom överbetning och markslitage. Utbyggnaden av renvaktarstugor, renstängsel, fiskestugor och motorisering är andra exempel. Att tamrenarnas betning är ett hot mot biologisk mångfald torde bevisas av de lavtäcken som idag är nära nog obefintliga i stora områden av Laponia och annorstädes där rennäringen bedrivs. Tittar man på stenblock som är tillräckligt höga för att tamrenen inte ska nå dem vare sig vintertid eller sommartid så växer där lav i decimetertjocka lager medan marken runt stenblocken är bevuxen av knappt mm-höga lavar. Samma bild ses i och bredvid de stenrösen dit tamrenen inte når.

Samebyarna hänvisar även till följande, se kap 5.3.1, ”nästan utan att lämna spår efter oss”. Detta gäller inte för det senaste seklet. Vi ser mängder av spår från rennäringen. Exempel är oanvända renstängsel som bara faller ner och inte samlas ihop. Fjäll och fjällskog har milslånga sådana renstängsel. På boplatser som ännu var bebodda på 1900-talet finns gamla järnspisar, rostiga burkar och bensinfat, trasiga glasflaskor, rostiga verktyg och porslin. I Sjaunja finns gamla rengården som idag är fullt jämförbara med många småindustriers rester efter nedläggning. Spik, bräddor, stängsel, glas, burkar, bensinfat etc. Ett exempel är rengården vid Saiva sameviste norr om Ruokto som sett likadant ut i nära 10 år utan några tecken på städning. I skötsel av Laponia borde vissa städåtgärder ingå.

Ett av huvudmålen med Laponia måste vara biologisk mångfald och bevarande. Människlig jakt och fiske ingår ej som en självklar del i detta och är det första som måste bort om den biologiska mångfalden och bevarandebeståndet hotas. Allt medförande av alla slags skjutvapen i Laponia borde kunna förbjudas.

Djurarter som hör till Laponias naturliga fauna måste få ingå i faunan även i framtiden. Detta gäller även de stora rovdjuren. Idag betraktas kungsörnen som ett skadedjur eftersom den kan ta nyfödda renkalvar och kungsörnen hotas därför av illegal jakt och störningar. Eftersom skydds jakt på de stora rovdjuren inte är tillåten inom nationalparkerna borde en högre ersättning för förnyring av rovdjur betalas ut till rennäringen. Förhoppningsvis borde antalet lyckade örnhäckningar öka inom Laponia med högre ersättning.

En annan art som har ursprungsrätt i Laponia är vildrenen. En vildrensstam skulle innebära bytesdjur för rovviltet. Kadaver efter vargarnas jakt skulle gynna örnar, fjällräv och järv även vintertid.

Turism

Tyvär har turismen redan idag tagit sådana proportioner i till exempel Sareks nationalpark att en strängare kanalisering är av nöden. Med ett ökat skydd av Laponia kommer även intresset för att besöka området att öka. Här blir det en svår balansgång mellan att skydda och att visa. Alla intressenter måste samarbeta och inse och erkänna bevarandets företräde framför kortsiktiga ekonomiska intressena.

I stort sett borde allemansrätten kunna gälla med ”fri vandring och tältning” men i speciellt hänsynskrävande områden (trånga fjälldalar, känsliga häckningsområden, etc) måste kanalisering och vistelseförbud till. Rapadalen i Sareks nationalpark måste förses med en ordentligt utmärkt led med broar över de vanskligaste vaden. Detta skulle kanalisera huvudparten av vandrarna som idag är spridda över flera stigar i dalen, och detta utan att behöva införa förbudsområden. Detta skulle bespara många däggdjur och fåglar störning och stress. I Rapadalen häckar flera av våra sällsynta rovfågelsarter och de förtjänar lugn och ro under häckningstid.

All cykling inom Laponia måste totalförbjudas på leder och stigar samt i orösad terräng. Endast efter bilvägar och vissa cykelstigar kan det tillåtas. Remissen skriver ”avvakta med reglering av cyklar”. Detta är ett fejt ställningstagande. Exakt på detta sätt ställde sig myndigheterna i början av 1970-talet med avseende på snöskoterkörning. Idag är det stora problem med snöskoterkörningen. Åtgärder gentemot all cykling i fjäll och orörda naturområden brådskar.

Motoriseringen i samband med turism måste begränsas. Helikopterflygningarna till Rapaätnos delta nedanför och öster om Nammatj måste stoppas och inga fler helikopterlandningsplatser byggas inom Laponia. Inga nya bilvägar bör byggas och "smyguppgraderingen" av stigar till körvägar måste regleras. Det ska inte byggas stora hotellkomplex och vid restaurering av befintliga anläggningar ska det alltid tas hänsyn till Laponias "hälsa" i första hand, d v s Laponias kapacitet att ta emot besökare utan att riskera naturvärden som tystnad, orördhet och biologisk mångfald. Grundkonceptet inom Laponia måste vara att vill man besöka områdets inre delar gäller det att vandra eller skida. Snökotersafaris ska vara möjliga inom vissa begränsade områden och alltid efter leder och vara guide. Inga nya snökoterleder anläggs. All barmarkskörning med motorfordon förbjuds. S k vattenskotrar totalförbjuds även om de skulle klassas som båtar. Användandet av kanot och båtar behöver styras och t o m förbjudas på vissa håll inom Laponia på grund av störningsrisken för häckande fåglar.

Idag bedrivs tjuvfiske med spö bl a i Sareks nationalpark och Sjaunja naturreservat, det konstateras vid fotvandringar i nämnda områden. Bevakning av "parkvakter" inom Laponia måste till. En bevakning, större än den som idag finns, är nödvändig även för att minska riskerna för illegal jakt, boplundring etc. Detta skulle även skapa fler arbetstillfällen för ortsbefolkningen. Turister och andra besökare ska möta bevakningspersonal inom Laponia vid sina vistelser där. Om fler lokalt boende människor fick arbete med att bevaka och bevara Laponia skulle även en större förståelse hos dem uppstå att Laponia är något oerhört mycket större än att jaga, fiska, snökoterkörning och bygga fritidshus. Ett orört Laponia ger i det långa perspektivet mer arbetstillfällen för de lokalt boende än de traditionella näringarna.

Bevakningspersonal skulle även minska behovet av utbyggnad av 3G-master och andra kommunikationsmaster inom Laponia. Master skulle störa helhetsbilden av ett vilt och orört Laponia. Alla turister som går efter leder ska kunna möta bevakningspersonal, som kan hjälpa dem tillrätta och assistera vid nödsituationer. Dessutom finns där turistanläggningar där man kan söka hjälp. Av den som ger sig ut som turist ut i orösade delar av Laponia måste man kunna kräva tillräckliga kunskaper för att klara sig själva.

Säkrare sophantering behöver införas, t ex stålsoptunnor med djursäkra lås, för att undvika konflikter mellan människor och vilda djur. Fler naturrastplatser bör inrättas med bänkar och bord efter idag befintliga vägar. Vägen Västerut behöver restaureras. Samtliga naturrastplatser ska förses med aktuella informationsskyltar. Det ska tydlig synas att man kommer in i Laponia världsarv.

Tävlingar av typen multisport, orientering, etc ska inte få förekomma inom Laponia eller angränsande områden, vare sig enstaka eller årligen återkommande dito. All kommersiell verksamhet inom Laponia måste prövas först av ett organ sammansatt av alla intressegrupper men där miljövårds- och bevarandenaspekterna måste prioriteras.

Klättring i klippor ska normalt vara förbjudet inom hela Laponia året om. Många klipphäckande rovfåglar börjar sina förberedelser för häckning så pass tidigt på vårvintern att isklättring ännu förekommer. Vissa områden kan undantas från detta förbud om man kunnat konstatera att klättring kan ske utan allvarliga störningar.

Begreppet ekoturism måste framhållas, då i betydelsen varsamt resande, minimalt slitage, bidragande till djur- och naturskydd samt lokal ekonomi.

Angående turism kan detaljerade planer tas fram efterhand med alla inblandade parter. Det finns många aspekter att diskutera. Detaljplanerna måste även tillåta flexibilitet vartefter natur och djur ändrar karaktär och vanor.

Vindkraft

Det har funnits planer på att bygga stora vindkraftparker med flera hundra vindkraftverk i bl a Sareks nationalparks närhet runt Tjaktjajaure och i Stora Sjöfallets nationalpark. Det finns redan minst ett vindkraftverk och byggs ytterligare ett i Stora Sjöfallets nationalpark. Det måste bli ett totalt stopp på all vindkraftsutbyggnad inom Laponia och dess närområde. Vindkraft och därmed sammanhängande kraftledningar kräver vägar för byggnation och underhåll. Helikoptrar eller annat flyg för kontroller medför ökat buller och avgaser. Vägar ökar områdets tillgänglighet med risk för ökad faunakriminalitet och slitage. Vindkraftverken blir mycket höga (runt 100 m eller mer) och kommer att störa helhetsbilden av ett orört Laponia. Det finns en viss kollisionsrisk för fåglar och det är ännu oklart hur stor denna är.

Vattenregleringar

Sareks nationalpark, Stora Sjöfallets nationalpark och Sjaunja är redan idag hårt drabbade av vattenkraftutbyggnad. Tjaktjajaure, Akkajaure, Sitasjaure och Satihauure m fl stora dammar är några exempel. Stora Sjöfallets nationalpark är idag knappast värd att kallas för nationalpark eftersom mycket skyddsvärd natur redan är förstörd av jättelika vattenkraftregleringar. Det måste bli ett totalt stopp för vidare utbyggnader av vattenkraften inom Laponia och i Laponias närområde.

Skogsbruk

Då Sjaunja naturreservat blev naturreservat 1986 efter att innan innehåft statusen fågelskyddsområde flyttades områdets sydgräns från Stora Lule älvs strand norrut till kraftledningen norr om "Vägen Västerut". Det tog inte lång tid så hade skogsbolag kalhuggit områdena söder om vägen ner mot Lule älv vid Vuolep Appojaure. Alla typer av avverkningar inom Laponia och dess närområden måste upphöra.

Övriga aspekter

Forskning

Det finns inget område i Sverige där det inte bedrivs någon form av jakt eller fiske. Någonstans i Sverige borde vi ha ett referensområde där vi har ett naturligt ekosystem utan påverkan av jakt och fiske. Laponia är en stark kandidat till ett sådant område.

Buffertzoner

Remissen nämner bl a Ultevis som ett område som borde kunna ingå i Laponia eller dess buffertzon. Ultevis är ett oerhört värdefullt område ur ornitologisk synpunkt med många häckande arter, bland annat skärnäppa. Även Ultevis fjällurskog bör ingå i sin helhet och även Kvikkjokk-Kabla fjällurskog. I en framtid ser vi gärna en utvidgning av Laponiaområdet österut och att lågfjället Ultevis och de fjällnära skogarna Jelka och Rimakåbbå införlivas i Laponiaområdet. Det är viktigt att de här områden är med som buffertzoner och med i EU Natura 2000.

Andra områden som borde ingå är området runt Sjisjka-ape och av stort intresse är även hela Kaitum fjällurskog som får anses vara unikt i fågelhänseende, bl a med häckande sädgås. Av Lina fjällurskog borde åtminstone områdena väster om järnvägen utgöra buffertzon. Men

området i sig är skyddsvärt så hela Lina fjällurskog borde utgöra en buffertzon. Området norr om Kaitumälven borde även det få förhöjd skyddsstatus och ingå i Laponias buffertzon eftersom här häckar flertalet par av myrspov, vidare är dubbelbeckasin observerad under häckningstid här på flera lokaler och äldre fjällrävsgröt finns i området.

Våra skyddsvärda områden, landet runt, naggas ständigt i kanten av mänskliga aktiviteter. Detta måste upphöra oavsett om det gäller rennäring, turism, vindkraft, vattenkraft, skogsbruk eller annat. Ett exempel på detta ”naggande i kanten” av Laponia och närliggande områden är den relativt nya vägen som byggts från Lina älv hållplats till Harrå hållplats, Gällivare kommun, vilket ökat områdets lättillgänglighet för bil och snöskoterkörning och därmed ökad risk för illegal jakt och boplundring. Alla sådana här ingrepp i Laponias närområde måste upphöra för att upprätthålla buffertzoner runt om Laponia. Ett annat exempel är den så kallade cykelstigen mellan Sitoätнос utflöde i Tjaktjajoure och Laitaure, Jokkmokk kommun, porten till Sarek via Rapaätнос delta. Denna cykelstig är i själva verket en grusväg där bilar och 4-hjulringar körs.

Skyddsföreskrifter

Många nationalparker och naturreservat har i sina bestämmelser att de ska bevaras för sin idag speciella karaktär av alpina, lågalpina, urskogslänkande karaktär etc. Alla sådana bestämmelser borde omformuleras eftersom vi lever i en föränderlig värld. Växthuseffekten är ett bevis på det. Vad händer med en nationalpark som skulle bevaras för sin alpina karaktär om det börjar växa skog långt upp i de alpina områdena? Får vi exploatera nationalparken då eftersom den alpina karaktären försvinner? Det vore bättre om alla skyddsvärda områden fick bestämmelser som säger att de ska bevaras oavsett vad som händer med deras typiska karaktärer p g a klimatförändringar eller naturliga förändringar (successionsordningar). Området i sig ska skyddas och låtas förändra sig utan hot om exploatering p g a dessa förändringar av landskapskaraktärerna.

Bevakning

Det kommer att ta tid att framställa en helt färdig plan. Tyvärr är en plan värdelös om den inte efterlevs. Bevakning, framförallt i fält men även på en administrativ nivå är en av de viktigaste delarna i ett sådant här projekt. Naturbevakning i fält ska kunna ske under alla veckodagar, året om.

Fortlöpande kommunikation

Det finns oerhört mycket mer att säga om denna remiss. Men detaljerna måste kunna diskuteras efterhand med alla intressenter. Det primära för Laponia är bevarandet, all mänsklig aktivitet måste komma i andra hand här. Så en löpande kommunikation måste förberedas och hållas levande.

Kiruna som ovan

Ingrid Sandahl
Ordförande

Reenstiernagatan 32, 981 32 Kiruna
Tel 0980-81492, 070-256 68 89
Arb 0980-79191, 070-279 39 99
ingrid.sandahl@telia.com